

Šifra numurs _____

1	2	3	4	5	6	7	8

20. olimpiāde Latvijas un pasaules vēsturē. II posms

2013. gada 10. decembrī

1. uzdevums.

(7 punkti)

Sakārto notikumus hronoloģiskā secībā!

- A Latvijas Republikas dibināšana
- B Dzimtbūšanas atcelšana Vidzemē
- C Pirmie vispārējie latviešu dziesmu svētki
- D 1905. gada revolūcija
- E Dzimtbūšanas atcelšana Latgalē (Vitebskas guberņā)
- F Eposa „Lāčplēsis” izdošana
- G Pirmā Pasaules kara beigas
- H Latviešu strēlnieku bataljonu veidošana

--	--	--	--	--	--	--	--

2. uzdevums.

(5 punkti)

Kas ir šo darbu autori? Ieraksti atbilstošo personas vārdu tukšajā vietā pirms darba nosaukuma!

1. _____ bija eposa „Lāčplēsis” autors.
2. _____ bija Krievijas Valsts domes deputāts, uzsaukuma „Pulcējaties zem latviešu karogiem” autors.
3. _____ bija dzejoļa „Ar kaujas saucieniem uz lūpām” autors.
4. _____ bija pirmais akadēmiski izglītotais latviešu arhitekts.
5. _____ bija tēlnieks, Rīgas Brāļu kapu memoriāla autors.

3. uzdevums.

(6 punkti)

Ar kuriem pasaules vēstures notikumiem saistīti Latvijas notikumi?

Ieraksti atbilstošo burtu tukšajā vietā kreisajā pusē!

___ 1905. gada revolūcija	A Itālijas pāriešana Antantes pusē
___ Latvijas Republikas proklamēšana	B Impēriju sabrukums pēc I Pasaules kara
___ Dzimtbūšanas atcelšana Vidzemē	C Trejsavienības izveidošanās
___ Jaunlatviešu kustība	D Krievijas – Japānas karš
___ <i>Jaunā Strāva</i>	E Franču revolūcijas ideju izplatīšanās
Napoleona karagājiena ietekmē
___ Latviešu strēlnieku bataljonu dibināšana	F Pilsoņu karš Krievijā
	G Nacionālisma izdeju izplatīšanās Eiropā
	H Kapitālisma attīstība un
marksikma ideju izplatība

4. uzdevums.

(15 punkti)

Kurā laikmetā tas notika? Kādas pārmaiņas tas radīja?

4.1. Katram izgudrojumam, atklājumam, pārveidojumam pieraksti atbilstošā laikmeta burtu!

A pirms 19. gs.

B 19. gs.

C 20. gs.

4.2. Ieraksti tabulā, kādas pozitīvas un negatīvas sekas tas radīja pilsētvidē, sabiedrībā, cilvēkiem!
Mini 1 pozitīvu pārmaiņu un 1 negatīvu pārmaiņu.

Izgudrojums, atklājums, pārveidojums	Laikmeta burts	Sekas	
		+	-
1. automobiļa izgudrošana		+	
		-	
1. elektriskais tramvajs Rīgā		+	
		-	
Rīgas aizsargvaļņu nojaukšana		+	
		-	
Reformācija Livonijā		+	
		-	
Tanku izmantošanas sākums		+	
		-	

5. uzdevums.

(5 punkti)

Kur tas notika? Atzīmē kartē atbilstošās vietas!

5.1. Ar X apzīmē, vietu, kur norisinājās Ziemassvētku kaujas.

5.2. Iesvīturo Latvijas reģionu, kur dzimtbūšana tika atcelta tikai 1861. gadā.

5.3. Apvelc pilsētas nosaukumu, kurā norisinājās 1905. gada 13. janvāra notikumi.

5.4. Ar līniju savieno pilsētas starp kurām tika uzbūvēta pirmā dzelzceļa līnija Latvijas teritorijā.

5.5. Apvelc pilsētas nosaukumu, kur tika nodibināta pirmā jūrskola Latvijas teritorijā.

Ar kādiem notikumiem Latvijas vēsturē saistīti šie teksti?

- A** Ar kaujas saucieniem uz lūpām,
Ar karstām sirdīm kritāt jūs!
Bet jūsu nāve, svēta, brīva,
Kā talismans mums dārga būs.
- B** „Latvijas dēli, mums atļauts dibināt
kara pulkus. Par pamatu šiem pulkiem
tiek likti divi varonīgie bataljoni.
Pulkus vadīs latviešu virsnieki.”
- C** Daugav’ – abas malas
Mūžam nesadalās:
I Kurzeme, i Vidzeme,
I Latgale mūsu.

Laime par mums lemi!
Dod mums mūsu zemi!
Viena mēle, viena dvēsele,
Viena zeme mūsu.
- D** Un, kad dziesma rupjām balsīm pusē,
Kurā teikta Kunga žēlastība,
Pulkvedis no ģērbkambara iznāk,
Kancelē kāpj lēniem, stingriem soļiem.

Satraukts pulkvedis. Līp mati pierēi.
Lūpas sausas, trakas svelmes skartas.
Grūti kāpj tas. Dvēsele vēl šaubās,
Trīc kā putns, kā smilga vējos celta.

Ko tam sacīt savai kara draudzei,
Saviem kvēliem zemgaliešu vīriem,
Kādus vārdus vēl pirms kaujas bilst tiem?
Varbūt puse rīt jau nebūs dzīva?
[..]
„Savam spēkam, zemgalieši, ticiet,
Savam naidam, savai izturībai,
Savām tiesībām un slēptai laimei.

Akmenis, uz kā jūs stāvat, – jūsu,
Katra puķe, ko jūs redzat, – jūsu,
Koki, zāle, visa zeme – jūsu,
Debess augšā, telpa apkārt – jūsu
Tā kā acis, plecs un cietā plauksta,
Sūrsme, ko jūs savās sirdīs jūtat.
Tikai ticiet! Un šie mūri, velves
Un es pats ar visu sevi – jūsu.
Tikai ticiet, zemgaliešu vīri,
Tad ir nāve nebūs vairs par grūtu.”

	Tapšanas laiks	Teksta autors/autori	Ar kādiem notikumiem saistīts?
A			
B			
C			
D			

Uzmanīgi izlasi avotu tekstu, lai atbildētu uz jautājumiem!**LSDSP aicinājums uz ģenerālstreiku**

Avots A

1905. gada 12. janvārī

Visu zemju proletārieši, savienojieties!

Metiet darbu pie malas!

Pievienojieties Pēterburgas ģenerālstreikam!

Atkal plūst mūsu biedru asinis; asiņaināku un briesmīgāku uzbrukumu nekā jebkad patvaldība izdarījusi uz Pēterburgas strādniekiem. Pēc streika izcelšanās Putilova fabrikā tam pievienojās arī pārējo fabriku strādnieki. Svētdien, 9. janvārī viņi nepārredzamā pūlī devās uz Ziemas pili pie paša cara uzstādīt savas prasības. Gājiena priekšgalā soļoja priesteris Gapons baznīcas uzvalkā, ar krustu un ķeizara bildi. Neskatoties uz mierīgu izturēšanos, uz demonstrantiem tika šauts ar lielgabaliem un flintēm, pie kam izcēlās cīņa no plkst. 2 līdz 11 vakarā, tika celtas barikādes, tūkstošiem krituši un ievainoti. Sacēlusies visa Pēterburga; slēgtas visas fabrikas un darbnīcas. Neiznāk neviena avīze; streiko pat visi fūrmaņi un apstājusies apgaismošana.

Biedri! Mūsu kritušo biedru asinis sauc pēc atriebšanas. Dūres savelkas krampjos. Iz krūtīm laužas sauciens nāve varmākām!

Kauns tagad strādāt un svīst mūsu izsūcēju labā, kad sniegs uz Pēterburgas ielām sārtojas mūsu biedru asinīm.

Šinī svarīgā brīdī pienākums sauc mūs, visus darbaļaudis, mest darbu pie malas un pievienoties Pēterburgas biedriem!

Brīvība! Laikraksta *Baltijas Vēstnesis* ievadraksts 1905. gada 20. oktobrī.

Avots B

Kā uz burvja mājienu ir pārvērtusies visa Krievija! Kāri un izslāpuši viņas tautas ieelpo jauno jauko brīvības gaisu, pēc kura viņas tik ilgi smaka. [..]

It īpaši pirmās brīvības dienās ir ļoti svarīgi, ka nenotiek itin nekas, kas nav brīva cilvēka cienīgs. It īpaši tagad mums jāsaņem no visiem pārkāpumiem un pārestībām. Nav viegli, kamēr viss iegrozīsies pēc jaunās kārtības un sāks iet jaunu normālu gaitu. Vēl tautas ir pilnas neuzticības un bažu, vēl pārvalde nav ieradusi rīkoties likumības robežās. Cik ātri šie var izcelties jaunas sadursmes, kuras ar visu smagumu atkal gulsies uz tautu! [..]

Ar nopietniem vārdiem mums jāgrīze pie mūsu pārvaldības. Liekas, ka šie nevar vēl aprast ar jauno lietas stāvokli. No mūsu pilsētas Vāciešiem un viņu pašvaldības mēs šai ziņā neko nevaram gaidīt. Tie sēro par savām pazaudētām priekšrocībām un privilēģijām. Bet mūsu guberņas valdība nedrīkst aprobežoties ar bezdarbību vai ar deputāciju pieņemšanu.

[..] Tautā valda neuzticība un ne bez iemesla. Viņa savu brīvību nevis tikai grib lasīt uz papīra, bet arī manīt dzīvī izvestu. Acumirklis ir ļoti nopietns. Guberņas valdes beztaktība var būt par iemeslu sarežģījumiem, kurus nekad vairs nevarēs izlabot.

Mūsu tuvākie uzdevumi. Laikraksta *Dienas Lapa* ievadraksts 1905. gada 20. oktobrī.

Avots C

Svētku troksnī lai neaizmirstam savus cīņas pienākumus, uzvaras karogiem plivinoties, lai nelaižam ārā vēl no rokām savus ieročus. Jau vakar mēs teicām, ka mums jāprasa, lai valdības manifestā jau atzītās pilsoniskās tiesības tiešām tiek nodrošinātas un lai tas notiktu tūlī, bez kādas vilcināšanās un kavēšanās. [..]

Bet ko uz tam teiks vācu muižnieki un privilēģēto kārtu priekštāvji? Mums tas vienalga, ko viņi teikuši un teiks. Mēs uzsveram te, ka pret vācu tautības piederīgiem kā tādiem mums nevar būt un arī nav bijis nekāds naidis, jo mēs apkarojam tagadējo kārtību, nevis atsevišķas personas. Mēs izsakām savu visdziļāko vēlēšanos, lai tagad mitētos visi varas darbi, tiklab spaidi no vienas puses, kā atriebība no otras puses. Mums jābūt brīviem pilsoņiem brīvā zemē!

Latvijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas centrālās komitejas aicinājums iedzīvotājiem cīnīties pret karastāvokļa ieviešanu Vidzemes guberņā.

Avots D

1905. gada 26. novembris.

Baltijas iedzīvotāji tikuši gadu simteņiem no zilasiņaino laupītāju bandas dīrāti un no pogainiem razbainiekiem un bendes kalpiem žņaugti un spaidīti. Tas viss notika „kārtīgi” un „likumīgi” uz „svētu” un neaizskaramu tiesību pamata. Mums sūkstēja muguras un čūloja nastu nospiestie tulzņainie pleci. Bet mēs cietām un cietām, līdz pēdēji pacietības mērs bij pilns un vadzis lūza. Mēs

sākām kurnēt, sākām pretoties un mēģinājām, ja arī ne nokratīt, tad mazākais pavieglināt nepanesamās nastas un spaidus. Mēs prasījām, lai mūs arī atzīst par cilvēkiem.

Par atbildi uz šādiem prasījumiem un mēģinājumiem pogaunie piedāvāja zilasiņainajiem savu „pastiprinātu apsardzību” un saslēdza visu Baltiju smagās žvadzošās važās. [...] Krievu patvaldība uzspieda Baltijas strādniekiem un zemniekiem karastāvokli. Tātad mums pieteica karu un katra baltieša pienākums tagad ir stāties cīnītāju rindās un sargāt sevi un savējus pret bezkaunīgiem uzbrukumiem. Cik miermīlīga un pie smaga darba pieraduse arī nav Baltijas tautu masa, cik daudz mīļāks un parastāks arī nav ražīgais darbs laukā un darbnīcā nekā uztraucošas cīņas un postīšanas, tad tomēr tagad, kur ienaidnieks mums pieteic atklātu karu, kur mežonīgu kazaku bari tiek sadzīti mūsu zemē uz mežonīgām negantībām, kur piedzirdīti, ar slepkavu ieročiem apbruņoti, uz negantībām iedīdīti, izvirtušu muižnieķeļu rīdīti un vadīti barbari laupa mūsu mantu, sakropļo mūsu locekļus, piesmej mūsu sievas, meitas un līgavas, - mēs sakām: tagad vairs nav iespējams staigāt arklam pakaļ vai svīst pie laktas un ēvelbeņķa; tagad katram baltietim, kam jel dzirkstele goda jūtu krūtīs, jāceļas kājās un jāšūn savas tēvu kaps, savu sievu un meitu gods, sava paša dzīvība. Mums nav iespējams atraidīt mums uzspiesto cīņu. Mēs rādīsim, ka mūsu stiprā, smagos darbos norūdītā un skolotā roka, kura visas bagātības cēlusi, spēj un prot arī cīnīties un – ja vajadzīgs – visas tās bagātības arī nopostīt. [...]

F. Menders. Divas revolūcijas. Revolūcijas piemiņas runa, turēta 26. janvārī 1925. gadā Valmierā, 1905. gada janvāra notikumu 20 gadu piemiņas dienā.

Avots E

Latvijas demokrātija kā divu revolūciju turpinājums* nu jau pastāv sešos gadus. Kā zīmīgs vēstures mājiens, Latvijas juridiskās atzīšanas diena. 26. janvāris sakrīt ar vecā stila 13. janvāri, kad Rīgas strādnieku asinis krāsoja Daugavmalas sniegu, plūzdamas par demokrātisku revolūciju. [...]

Bet būtu pilnīgi aplami teikt, ka visas 1905. gada prasības nu jau ir iemiesotas Latvijas likumos, tāpat kā aplami būtu apmierināties pagātnes grūto cīņu sasniegumiem. Pilsoniski – nacionālā revolūcija Latvijā ir radījusi formālu demokrātiju, demokrātisku satversmi, kuras robežās nākas vest grūtas cīņas par šīs demokrātijas sociālo raksturu.

* 1905. un 1917. gada revolūcija.

E. Blanks. 1905. gada revolūcija. – Rīga, 1930.

Avots F

Grūti ir runāt par 1905. gada revolūcijas ieguvumiem, jo šie ieguvumi maksājuši pārāk dārgi. Patvaldības režīmam bija sīsti robi un Krievija dabūja konstitucionālu valsts iekārtu. Tiesa, tā bija gan konstitūcijas surogāts, kuru vēlākos laikos vēl vairāk apcirpa un ierobežoja. Bet salīdzinājumā ar pirms revolūcijas laikmeta neaprobežotās patvaldības režīmu tas tomēr bija solis uz priekšu. [...]

Raugoties Latvijas vēstures nākošos attīstības posmos, redzam, ka 1905. gadā deklarētās un aizstāvētās politiskās brīvības un tiesības, kā preses, sirdsapziņas, biedrošanās, sapulču, vispārīgās vēlēšanu tiesības un arī sociālās likumdošanas svarīgākās prasības, ka visas tās uzņemtas mūsu republikas satversmē. [...]

Krievija, par nožēlošanu, nepiederēja tām valstīm, kur būtu iespējams, tāds progress un nacionāla atsvabināšanās revolucionārā ceļā, un tādēļ mums bija jātukšo šis rūgtais revolūcijas biķeris līdz dibenam.

Mēs to darījām varonīgi – tas ir mūsu vienīgais apmierinājums. Mēs nebijām glēvi un bailīgi – mēs ar visu savu būtību centāmies kļūt brīva tauta.

Pirmo reizi tas neizdevās – izdevās otrreiz.

F. Zālītis. 1905. gada revolūcijas sekas. – mācību grāmatā *Latvijas vēsture vidusskolām* – Rīga, 1937.

Avots G

1905. gada revolūcija bija prasījusi no latviešiem ļoti lielus upurus. Domā, ka revolūcijas cīņās kritušas, soda ekspedīciju nošautas un tiesās ar nāvi sodītas pavisam kādas 3000 personas. Revolūcijas cīņu un soda ekspedīciju laikā iznīcināja ļoti lielas materiālas vērtības – ēkas un mantas. Kā smags upuris uzskatāms arī tas, ka revolūcijas laika varmācības un patvarības vājināja tautas tiesisko un tikumisko apziņu.

Tomēr visi šie lieli upuri un zaudējumi, neraugoties uz revolūcijas apspiešanu, nebija gluži veltīgi. Pēc 1905. gada visā Kreivijā iestājās brīvāki dzīves apstākļi. Arī latvieši ieguva ticības brīvību, kā arī iespēju daudz brīvāk izteikt savas domas gan rakstos, gan vārdos. Tāpat bija iespējams bija iespējams vieglāk nodibināt dažādas biedrības, sasukt sapulces un sarīkot teātrus un koncertus. Kopā ar citiem Kreivijas pilsoņiem arī latvieši ieguva dažas politiskas tiesības, t.i. iespēju piedalīties valsts dzīves veidošanā. Visbeidzot arī pārkrievošanas spaidi kļuva nedaudz vājāki. Tā, piemēram, latviešu valodai tautskolās ierādīja jau vairāk cienījamu vietu. Visi šie apstākļi nāca par labu latviešu kultūras sekmīgai attīstībai.

A. Puļķis. 1905. gada revolūcija Latvijā. – Rīga, 1975.

Avots H

1905. gada revolūcija bija beigusies ar sakāvi. [...] Taču revolūcija saliedēja dažādu tautību strādniekus Krievijā, noveda pie vienotas, centralizētas Krievijas Sociāldemokrātiskās strādnieku partijas, deva visplašākajām tautas masām tik nepieciešamo revolucionārās, it īpaši bruņotās cīņas pieredzi, bez kā nebūtu iespējama 1917. gada Februāra un Oktobra revolūcijas uzvara. [...]

J. Krastiņš. 1905. gada revolūcija Latvijā. – Rīga, 1975.

Avots I

1905. gada revolūcija deva latviešu proletariātam bagātīgu revolucionārās cīņas skolu. Izmantojot 1905. gada revolucionārajā cīņā gūto pieredzi, tas uzvarēja 1917. un 1919. gadā, kaut arī uz īsu laiku; tāpat tas panāca uzvaru 1940. gadā. Arī tradīcijas, kas bija izveidojušās 1906. gada partizānu gaitās, atviegloja latviešu proletariātam partizānu cīņas organizēšanu Lielā Tēvijas kara laikā. [...] 1905.-1907. gada upuri nav bijuši veltīgi. Šie varonības apdvestie gadi ir sekmējuši latviešu proletariāta tālāko cīņu par komunismu.

V. Zelče. Pieminēšana. Piektais gads.

Avots J

no rakstu krājuma: Zīmes. Mēs. Pieminēšana. Piektais gads. – Rīga, 2005.

Uzdriktēšanās un rīcība bija Piektā gada pirmā pieredze. Otro pieredzi veidoja revolūcijas apspiešana, sodīšana un samierināšanas. Tālaika represiju vidū bija cilvēku nogalināšana, spīdzināšana, ieslodzījumi, izsūtījumi, kā arī cilvēku pazemošana un viņu niecības demonstrācija – publiska pāršana, zemnieku māju nodedzināšana, cilvēku nošaušana „bēgot” ceļmalās un mežos un baiļu atmosfēras uzturēšana. Tas atgādināja par pirms nepilniem simts gadiem atcelto dzimtbūšanu, par indivīda beztiesiskumu, ar varmācīgiem līdzekļiem uzturētu kārtību un cilvēka nevērtību. Tālab kopumā Piektais gads bija smaga un vērtīga pieredze, tik neviennozīmīga, ka ir riskanti to mērīt tikai ar vienu mērauklu, apgalvojot, ka Piektais gads iztirzājams vienīgi baltā, melnā, sarkanā vai sarkanbaltsarkanā krāsā.

I. Apine. 1905.-1907. gada revolūcija Latvijā un latviešu sociāldemokrāti. – Rīga, 2005.

Avots K

Pirmā atmoda apņēma latviešu tautas eliti, izglītotākā daļa izslējās un iemantoja nacionālu pašapziņu. 1905. gads aptvēra visu latviešu tautu. Pirmo reizi visi latvieši kā tauta iznāca vēstures arēnā, un pirmo reizi tieši sakarā ar revolūcijas notikumiem šajā impērijas nostūrī latvieša vārds izskanēja pasaulē. Īstenojot savas tiesības, aktīvie cīnītāji nodibināja jauno varu un sāka ieviest savu kārtību šajā zemē, kurā līdz tam saimniekoja sveši kungi. Varbūt tas arī ir vissvarīgākais, vispaliekošākais 1905. gada revolūcijas rezultāts – neatgriezeniskas izmaiņas latviešu tautas apziņā. Revolūcija bija zaudēta, bet pašapziņa, apziņa par savu spēku un spējām būt pašiem saimniekiem savā zemē palika. Tā bija ķīla tam, ka turpinājums sekos. [...]

ATBILDI UZ JAUTĀJUMIEM PAR AVOTIEM!

7.1. Kuru Latvijas vēstures notikumu atspoguļo visi avoti? (visi avoti)

7.2. Kuri no citētajiem tekstiem uzskatāmi par vēstures pirmavotiem, kuri – par literatūru? (visi avoti)

Vēstures pirmavoti	Literatūra

7.3. 1905. gada 17. oktobrī Krievijas impērijas cars Nikolajs II parakstīja manifestu, kas sniedza pavalstniekiem plašas pilsoniskās brīvības atbilstoši personas neaizskaramības, kā arī apziņas, vārda, sapulču un biedrošanās brīvības principiem. Kā radušos situāciju vērtē citētie latviešu laikraksti? Kas kopīgs un kas atšķirīgs *Dienas Lapas* un *Baltijas Vēstneša* rakstos? (Avoti B un C)

7.4. Uz kādu rīcību Latvijas iedzīvotājus aicina LSDSP? (avoti A un D)

7.5. LSDSP aicinājumā kā instruments izmantota ļoti tēlaina valoda. (avots D)

7.5.1. Kāpēc vārdi *kārtīgs, likumīgs* un *svēts* likti pēdiņās?

7.5.2. Kas apzīmēts ar vārdu *zilasiņainie*?

7.5.3. Kas apzīmēts ar vārdu *pogainie*?

7.5.4. Kādā nolūkā aicinājuma autori izmantojuši tik tēlainu valodu?

7.6. E. Blanka un F. Mendera raksti izdoti aptuveni vienā laikposmā. (avoti E un F)
Kas kopīgs un kas atšķirīgs viņu vērtējumos?

7.7. Salīdzini dažādu periodu avotos sniegtos revolūcijas vērtējumus. (avoti E, F, G, H, I, J, K)

7.7.1. Kādas kopīgas iezīmes revolūcijas izvērtējumā atrodamas visos avotos?

7.7.2. Kādas atšķirības revolūcijas izvērtējumā atrodamas avotos?

7.7.3. Kāpēc avotos paustie viedokļi atšķiras?

7.9. Kā Tu vērtē 1905. gada notikumus?

Pamato savu viedokli ar vismaz trim konkrētiem piemēriem!

